

HARMONIA TERRAE

Esterházy Péter *Harmonia caelestis* című regényét olvasva valamiképp felidéződött bennem a gyerekkorom. Apámmal ballagtunk haza a Fradi-pályáról (ÉDOSZ? Kinizsi? Ezek nevek voltak, idegen nevek. A pálya ott és akkor is Fradi-pálya volt.); hatalmas tömeg hömpölygött az Üllői úton, a villamoskocsik között is utasok álltak, lábukat az ütközőkre téve. „Látod — így apám —, föl se férnénk.” Bólintottam. Tudtam, nincs pénze átszállójegyre. A 6-os villamossal megyünk a Rózsadomb aljáig, onnan gyalog föl: „Jól tesz egy kis séta.”

S egy másik múltbeli kép: valahol az Isten háta mögött, a Bórgyár pályáján. „Győztünk”, s apámon úrrá lett a könnyelműség. Virslit ettünk mustárral, papírtálcáról. „Ne a nadrágodba töröld a kezéd, anyád észreveszi!” A virslit nem kedvelem különösebben, de annak az ízét máig érzem.

Esterházy Péter, amikor apjával meccsen volt, végignézhette, amint a grófból kitelepítetté, segédmunkássá, parkettázóvá és ronggyá vertté lett szórakozott férfi söröket is ivott. A gyerek bambit kapott. Cola akkor még nem volt, helyette e gyanús lötyty. A cola veszélyes: amerikai katonák tántorognak szörnyű hatása miatt az újságcikkekben.

Valamelyik délelőtt telefon. Kedves vidéki plébános kérdezi, mit kezdjen ezzel a könyvvel? „A híveimnek nem merem ajánlani, tudja...” Valamit makogok, hogy hát ez egy remek regény. Az Üllői útról nem beszélek. Egy katolikus költő, amint bosszúszomjasan hadonászik az ernyőjével... Nem, ez sehogy sem illik a képbe.

Vidéki összejövettel szünetében. Feleségemet várom, közben a büfénél vitatkozók hangfoszlányai. Kigombolt világoskék ingben az egyik, előtte sörösüveg. A másik, a fekete öltönyös kávéval. A regényről vitáznak. „Nekem tetszett” — így a kékinges. „Liberális regény” — mondja megvetően a komor úr. Telitalálat. Új kritikai kategória. Régebben azt mondtuk egy regényről: jó (vagy rossz). Ma: konzervatív, nemzeti (= jó), liberális (= rossz). Tisza Kálmán konzervatív volt. Eötvös József liberális. A fogalmak sorsa... És a fogalmak megbecstelenítése... A kékinges meghúzza az üveget (pohár nem kell, csökevény). „Az más

— mondja. — Éreztem, hogy nem stimmel valami.”

Tényleg nem stimmel. A címadó *Harmonia caelestis*, e zenetörténeti ritkaság nem is Esterházy Pál szerzeménye. Igaz, nem az Esterházyak írták saját történetüket sem. Volt református, volt katolikus. Volt császárhű, volt császárelenes. Volt, aki mindent a sajátjának mondhatott, meddig a szem ellát, s volt, aki a miniszteri szék helyett Horton üldögélt kitelepítettként egy pokrócon. Volt, aki botoztattott, volt, akit félig agyonvertek '56 után. Annak a kérdésnek: „az az Esterházy?” mégis egyértelműen gyászos mellékértelme volt. Az az bélyegként működött. Tőlem is kérdezték: „az a Rónay?” Ez mégis más volt. Benne regett ugyan Barankovits, Eckhardt Sándor, Sík Sándor, a Vigilia és az Új Ember baljós jelentése, de ezek közül egyik sem volt „kizsákmányoló”. A „klerikális reakció” minősítés elhangzott nemegyszer, sőt a járási párttitkár tréfásan fasisztának nevezett, mert a Fradinak drukoltam — Esterházy Péterrel ellentétben én még megcsodálhattam Henni Gézát, beszéltem is vele —, mivel azonban latinra oktattam, fátylat borítottunk rá. A „kizsákmányoló” megfejelve „klerikálissal” — annak már a fele sem minősül tréfának. Az ilyet leírták. Az osztálykönyvben x jel a név mellett. És persze kitelepítették őket. Teherautó jött a holmijaik töredékéért. Menetlevéllel. De ez jobb volt, mint a vonat. A pályaudvaron nap nap után ott állt egy író, és nevetett rajtuk...

Budapest más volt. A város mindig más, mint a falu, ahol az emberek ismerik egymást, s a szolidaritás személyekhez köthető, tehát gyakorolják. Az elméleti szolidaritás gyönyörű szavakból épülő légvár. A „gróf úr” kitelepítetten is úr maradt. Szánandó uraság, akin segíteni lehet és kell, mert azok elnyomorították. Itt az az és azok mást jelentett, nem megvetés rejtett bennük, hanem félelemmel párosult lenézés. Azok söpörték le a padlást. Ők csináltak párttitkárt a nyilas testvérből. Nem lehetett be- és elfogadni őket. Az Esterházyakat és Károlyiakat igen. Azokat nem. Volt ösztönei szolidaritás lent. Nem olyan, amilyennek fönt gondolták. Azért sejt-hettek valamit: a paraszt mindig csak második lehetett. Indult a verseny, a munkás győzött, a paraszt futott be másodiknak, az értelmiségi messze lemaradt, az egyéb be se ért a célba. De megmaradt a csendes ironiája, azt

nem tudták elvenni tőle, és sokmindenen átsegítette. Az 50-es évek „filmalkotásai” leépült, szenilis ellenségnek mutatják az arisztokratákat. Ilyennek akarták látni őket, abban a meggyőződésben, hogy most eljött az ő idejük. Hát eljött. Csak épp ez az új idő kifordult sarkaiból, s az órák késni kezdtek.

Nem emlékszem, a keresztrejtvény szövege volt-e előbb, vagy a regény. A rejtvényt Tarján Tamás készítette, a megfejtés a *Harmonia caelestis* első mondata: „Kutya nehéz úgy hazudni, ha az ember nem ösmeri az igazságot”. Mélyértelmű mondat, de nem egészen igaz. Az igazság ismerete nélkül is lehet hazudni. Az ember feltételez valami igazságot, ami nem az, aztán bújócskázni kezd. Hol itt, hol ott. Csak arra kell vigyázni, nehogy észrevegyék, a király meztelen! Lemeztelenített királyságok — nagyjából ez a mi 20. századi történelmünk az első világháborútól, a dicsőséges 133 napon át, a második világháborún keresztül 1990-ig. S közben járt a libikóka, aki rajta ült, egyszer fenn, másszor lenn. A lent lévő néha hirtelen leszállt, s a fönti akkorát esett, hogy belenyekent. A gerince is eltört. Vagy ha nem, esetleg eltörték.

Ó, az a 133 nap! Kiemelt fejezet a történelemkönyvekben, külön nagyszabású kutatási téma, könyvek sora által tárgyalt éden. Nincs a magyar történelemnek még egy olyan eseménye, amelyet ilyen gondosan, ilyen részletezéssel dolgoztak volna föl. Tudós-bulldogok kapaszkodtak bele, s el nem engedték volna semmiféle csontért. A nép kezébe vette sorsa irányítását. Esterházy Péter részletesen és hosszasan mutatja be a „népet”, pontosabban a nép legjobb fiait, akik azzal kezdték, hogy lepecsételték a könyvszekrényeket. Lezárták a könyvnyomtatással kezdődő korszakot, hogy újat írjanak. Amikor kérdeztem az én nagyanyámat — nem Esterházy- vagy Károlyi-származék volt, de neki is történelmi neve volt: Terstyánszky, a bátyja kardvívó olimpiai bajnok, s szegről-végről rokon Józsi Jenő, akit azonban nem lehet arisztokratának nevezni —, abba hagyta az almahámozást és azt motyogta, hogy páncélvonaton szaladgáltak. Ezen csodálkoztam: miért utaznak a hősök páncélvonaton, s miért húznak el aeroplánon, ahogy azt Kosztolányi és nyomán Esterházy Péter is megírta? A hős „kard ki”, szemtől szembe, s nem géppuskával a túsok ellen. De hát ez is a nép érdekében történt. A nép tétova, mindig mutatni kell neki, merre menjen.

Esterháznak lenni nem lehetett könnyű. A hatalom és a gazdagság súlyos teher. Nem

abban kell döntenie, melyik rolót húzzuk le. Gyakran egy ország figyelt rájuk. A szavukra, vagy a hallgatásukra. „Kérem, én most félrevonulok” — ez azt is jelenthette, hogy rosszul állnak a dolgok. Az Esterházyak nem beszélhettek mellé. Az igazságukat — lehet, hogy néha az ő különbejáratú igazságukat, de akkor is, azt is — ki kellett mondaniuk, vállalva az igen/nem következményeit.

A szavak, azok a fránya szavak. Róluk esik legtöbbször említés. Az ember valamikor ajándékba kapta őket, hogy megnevezze a dolgokat, s hogy megszólíthassa az ajándékozót és a másik embert. Ebben a családban úgy nevelték a nemzedékek sorát, hogy ami a szívemen, az a számon. Ebből aztán sok kellemtelenségük támadt. Esterházy Péternek is van baja elég, ha elmondja, megírja a saját igazságát. A posztmodernnek egyben biztos igaza van: csalódtunk a szavakban, felül kell vizsgáljunk a hozzájuk való viszonyunkat. Igaz, ezt már Kosztolányi is sürgette (lásd *homo moralis*). Mert minél több szó ömlik, annál kevésbé látszik a lényeg. Elfedődik, eliszaposodik, nem is tudhatni, létezik-e.

„Ha valaki aljas, szerencsésebb ha buta.” Ez a mondat a kitelepítés utáni élményeket rögzíti, de mély igazságot fejez ki. Sajnos elég sok az okos aljas, aki pontosan tudja, hogyan tegye lehetetlenné azt, aki az ellenfele. Ez a szó is kiment a divatból. Az ellenfélben van valami megbecsülendő árnyalat. Két vívó a páston: egymás ellenfelei. Az ellenség — az más. Azt ki lehet, sőt ki kell nyírni. Akiknek ellenfeleknek kellene lenniük, ellenségek lettek. Ezt is megtanulhatjuk a könyvből. Az életből is. Az ellenségeknek egyébként a szeme is rosszul van beállítva. Egymást látják, előre nem néznek. Tanulhatnak az egyik Esterházy-nagymamától, aki a Kádár-korszak idején egy rádióbeszélgetés során (*Grófok és cselédek a jelen tükrében*), arra a kérdésre, mi volna három kívánsága, ezt választotta: „Az első: az egész családnak jó egészséget kívánok. Második: a megmaradt egyetlen fiamnak jó egészséget és a munkájában előmenetelt, a gyermekeiben örömet. A harmadik, a legfőbb kívánság: Magyarországnak a jó előmenetelét és történelmi hívatásának teljesítését.” A nagyszülők messzebbre látnak. De erre nem szoktunk figyelni. Pedig — idézem az unoka kommentárját — „...képtelenség az emberekre gondolni, a fiunkra, az unokáinkra, anélkül, hogy az országunkra nem gondolnánk, amely akkor is a miénk, ha most rosszul állnak is a dolgok, és egyre rosszabbul állanak, nem azért, mert egyre nehezebb volna

élni, nem nehezebb, könnyebb, most kezdődik a porciózás, hanem mert az ország állapota, szellemisége a rosszat hozza ki az emberekből, ebben a rosszban állanak a dolgok, a saját növekvő rossziaságunkban, ebben a mégis személytelen rosszban, ebben a nemzeti rosszban, és ezért kell jó előmenetelt kívánni az országnak, vagyis saját magunk érdekében, nem pedig az elvont és magasztos eszmék iránti félőszinte (félőszintétlen) hódolatból.”

„Az első része tetszett igazán” — a kékinges mostanáig emésztette a liberalizmust. Persze, a múlt. Ami elmerült már, de fel lehet idézni „az éji homályból”, búvészkedhetünk

vele, előhúzhatjuk a cilindrből ezt meg azt, a többi meg diszkrétan elfelejtjük, „nicht vor dem Kind” — ahogy a nagymamám mondta. A félmúlt az más. Az itt van, ránk veti árnyát, s a sötétségben furcsa alakok járnak-kelnek háborítatlanul és háboríthatatlanul. Ott balag a ronggyá vert apa az aktatáskájával, s mellette autók húznak el, akik megverették. Ez van.

Jön a feleségem. Nem hallgatom tovább az eszmececsérét. Egy régi-régi igazságon morfondírozom: milyen szép embernek lenni, ha az ember igazán ember.

De azok vagyunk?...

RÓNAY LÁSZLÓ

Kapisztrán Szent Jánosról nevezett
Ferences Rendtartomány és a Vigilia Kiadó
újdonsága

**„TE MEZTELEN KRISZTUS, HOL
HAGYTA AZ INGEDET”?**

Ferencesek a felosztás idején

Ára: 1290,- Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban:

1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em.

Telefon: 317-7246; fax: 317-7682

Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48